

M. T. R. COLLEGE, SURAT

*Manuscripts Library*

No. Rel.  
Ser. 665

Title: Ashau Chendu -  
- Jekh

*late*



665

665

आशीस्येन्दुशेखर

:	Ash	anchendu shekhara	Title
:	:	Nagoji Bhalta	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
665	:	:	Remarks



अथाशेविंशतिशतवारंस्तु श्रीः



श्रीगणेशायनमः अथाशौचं निरूप्यते. तत्र प्रथमं तो गभनाशजननाशौचं. तत्र पराशरः आचतुर्थादिवत्त्वावः पातः पंच  
 मषष्ठयोः. अतर्ध्वं प्रसूतिः स्मादिति. तत्र स्वोक्तं आश्रमासत्रये मातुस्त्रिरात्रमाशौचं. तदुपरि आषष्टमाससमसंख्यादिनं. सपिं  
 डानां तु गभनाशौचं प्रसूतिमासचतुष्टयपर्यंतं गभनाशौचं स्नानमात्रेण भूयः. पंचमषष्ठयोस्तु गभनाशौचं सपिंडानां त्रिरात्रं. केचि  
 तु आश्रमासत्रये विधे त्रिदिनां तत्र यो दिवसा अधिकाः राजन्येन तत्रात्र वैश्ये पंचाहं शूद्रे षडहं. चतुर्थादौ तु माससमसंख्यादि  
 नमित्याहुः. तद्वैषम्यादयुक्तं. सप्तममासप्रभृतितु जनने मातुः सपिंडानां च संपूर्णमाशौचं. तच्च विधे दशाहं क्षत्रे द्वादशवै  
 श्ये पंचदशशूद्रे मासं. सफूरे पक्षं. सर्ववर्णेषु दशाहं वा. तत्र मातुर्दशाहमस्पृश्यत्वं. कर्मानाधिकारलक्षणं तु स्त्रीजनन्या  
 मासं पुत्रस्वाविंशतिरात्रं. इदं स्वस्वाशौचानंतरं. केचित्तु पुत्रस्वामासं स्त्रीस्वाशौचं त्रिंशद्दिनमित्याहुः. तदयुक्तं. पि  
 तुस्तु सवैलम्बानपर्यंतमस्पृश्यत्वं. कर्मानाधिकारस्तु स्वस्वाशौचमासी. एवं च पुत्रजन्मादिवसे पितुर्जातकर्मदानादौ  
 वचनादधिकारः. सोऽद्यष्टिन्नायां नालायां. तत्र विघ्राणां प्रतिग्रहेऽपि न दोषः. तत्र सिंथान्नभाजनं नुवादायणं. तदह  
 र्नादावधिकारइत्येके. तथा प्रथमषष्ठदशमदिवसे पुत्रजन्मादिवदेव तापूजादानादेव वचनादेवाधिकारः. सपिंडानां  
 तु जननाशौचं स्पृश्यत्वं नास्त्येव किंतु कर्मानाधिकारमात्रं. एवं चाशौचं द्विविधं. अस्पृश्यत्वं प्रयोजकं कर्मानाधिकारप्रयोजकं

कंचेति बोध्यं मा भवस्तु सूतिकाव्यनिरिक्तसपिंडानां सप्तमे मासि जनने सप्तरात्रं. अष्टमे षडरात्रं. नवमप्रभृतितु तज्जातिप्रयुक्तमित्याह. कूटस्थ  
 नारभ्य सप्तमपर्यंतः. समानोदकाः. तदुत्तरमेकविंशतिपर्यंतं गोत्रजाः. तत्र समानोदकानां त्रिरात्रं कर्मानाधिकार एव. गोत्रजानामेक  
 रात्रं. पितृगृहे कन्याप्रसूतौ पित्रोस्तद्वहतीनां भ्रातृणामेकाहः. एवं भ्रात्रादिगृहे भगिन्यादिप्रसवे पितृगृहमेकाहः. मा भवस्तु पि  
 तृगृहे कन्यायाः प्रसूतौ पित्रोस्त्रिरात्रं. तद्वहती भ्रातृणामेकाह इत्याह. पितृगृहवर्ति पितृसपिंडानामेकाह इति स्मृत्यर्थः सारः  
 निःप्राणनिर्गमिपिसंपूर्णमेव जननाशौचं. नालछेदत्पूर्वजातशिशुमरणे तु सपिंडानां दिनत्रयं जननाशौचं. मातुस्तत्रापिसंपूर्णमि  
 व. नालछेदानंतरमाशौचमप्येति शिशुमरणे पिसंपूर्णमेव जननाशौचं. नामकरणात्पूर्वं शिशुमरणेन मरणाशौचं किंतु स्नान  
 मात्रं शिशोश्च निवदनमेव नाशुदकरणे. इति जननाशौचनिर्णयः. अथ मरणाशौचनिर्णयः. नामकरणानंतरं नूडाकरणप  
 र्यंतं तदभावे तृतीयवर्षं प्रतिपर्यंतं दाहनिवदनयोर्विकल्पः. तत्र स्तजननात्पूर्वं शिशुमरणे दाहे सपिंडानामेकाहमाशौचं. नि  
 रवने सप्तशौचं. सोदकानां तु पुनर्निवर्तनमरणेनाशौचं किंतु स्नानमात्रं. नामकरणमाशौचात् तद्दिनांतरदिनापलक्षणे. स्तजननस  
 त्तममासोपलक्षणे. अत्र तदुद्देशेन सूच्योभ्यो दुधदानं द्वितीयदिने कार्यं दाहपक्षे दाहस्यामत्रक एव. सप्तममासप्रभृतितु जाकर  
 णपर्यंतं तदभावे तृतीयवर्षं प्रतिपर्यंतं रवने एकाहः. दाहे त्रिरात्रं. अत्र क्षत्रियादिवैश्ये रवने राजनिध्यहं वैश्ये त्रिदिनं. नि



आ. नि.

२

इत इह धर्मस्य षड्वर्षांतरं मरणे षड्दिने वैश्यस्य नव नृशेन षड्दश मध्ये क्षत्रिये वैश्ययोर्मृतवपि त्र्यहमेवेत्येकः इदं वेदादिमत्क्षत्रियादिपरमि  
त्यन्ये. शूद्रस्य तृतीयवर्षांतरं पंचादश मध्ये ग्रहः ततः स्वजास्तत्तं. त्रिवर्षं नृशेन शूद्रस्य तृतीयवर्षांतरं पंचादश मध्ये ग्रहः. अतः त्रिवर्षं नृशेन शूद्रस्य तृतीयवर्षांतरं पंचादश मध्ये ग्रहः  
ततो मास इत्यन्ये. इदमेव युक्तं. उन्मथ्य स्थानिरवननं मुख्यं अनुगमनमेधिकं. हर्षाद्विषयस्य दाहो मुख्यः. अनुगमने वावश्यकं. उन्मथ्ये मृते  
पित्रोरेवास्य श्रमस्त्वं नंतरं. कर्मानधिकारस्तु सर्वेषामिव. एतदुद्देशेन पायसवस्त्रादिदानं सवयोभ्यः. बौद्धे तं गदभावे पूर्णं त्रिवर्षस्य पं  
चवर्षं पयंतं लोकोक्तिं शिनादाहः. अनुगमनमुदकदानं भूमौ पिंडदानं सवयोभ्यां भोजनदानं वावश्यकं त्रिरात्रमाशौचं च. तद्वर्धमोपन  
यनाह सपिंडीकरणवर्जसर्व. आशौचं त्रिरात्रमेवेत्येकं. सावसरादि तु नैव मिति हेतुव्याजिकः. स्त्रीश्च द्रव्योस्तु कृतवृत्त्योरप्युदका  
नादिवैकल्पिकं. लौकिकान्मेव ग्रहणे वंशलाग्निविताग्निस्मृतिकाग्निपतिताग्निमेध्याग्नीनूवर्जयेत्. शूद्रास्तु न. इधनघृतादिक  
मपि शमशाने शूद्राणीतं वर्जयेत्. एकादशदिनप्रभृति यावदुपनयनं पित्रोः पुमपत्ये च पत्ये च मृते त्रिरात्रमिति विज्ञानेश्वरः. माधवस्तु  
स्त्र्यपत्येषु मासं संयावदेकाहः. ततस्त्रिरात्रमिहाह. युक्तं चैतत्. सपिंडानां तु स्त्र्यपत्यमरणे बौद्धपर्यंतं सद्यः शौचं. कृतवृत्त्याः स  
पूर्णत्रिवर्षमावावद्वादानमेकाहः. वादानानंतरं विवाहात्पूर्वमरणसति पितृसपिंडानां भर्तृसपिंडानां च त्रिरात्रं. अप्रताप्या अपि  
तु कुले आशौचं प्रयाजके त्रिपुरुषसापिंडादाहदिन्यावदुपनयनं भावद्विवाहवस्त्रीणाममंत्रकमेव. जनने नुपनीतमरणे वाति  
क्रांताशौचं नास्ति. पितृस्तु यदा कदाप्यपसंजननं श्रवणं स्नानं भवत्येव. दशाहादिमध्ये ह्यतिशये वा होभिः शुद्धिर्बोध्या. अनुपनीत

२

केन

मरणे त्रिकोते पिस्तानं भवत्येवेति स्मृत्यर्थसारे. उपनीतादिमरणे तु सार्व. तत्र दाहाद्यधिकारिणः. तत्र मुख्यजौरसः पुत्रोधिकारी तद्वृत्त्येष्टः. तद  
भावे संनिधाने पातिलादिना नृशेन वा कनिष्ठः. तत्राविभक्तानां स्वतएव. साधारणेन विभक्तानां स्वस्वशिष्यदानसंपादितसाधारण्यकोने के इत्येणे  
केन ज्येष्ठेनैव सपिंडीकरणं तत्र क्रियाकार्या. तदुत्तरसावसरादिकं विभक्तानां नाम केनैव कार्यं विभक्तानां तु पृथक् पृथक्. तत्रत्यर्थसारकृतस्तुषो  
डशश्राद्धांतमेकेनैव सपिंडीकरणं तु यदि विभक्ताः सर्वे सधना वृद्धिकामाश्च यथैकं पृथगेकदिने एव कुर्युः. अन्यथा तु ज्येष्ठेनैव कुर्यात्. ॥  
तत्र यदा ज्येष्ठा संनिधानेन कनिष्ठः करोति तदा सपिंडीकरणं पर्यंतमेव कुर्यात्. यदि स्वयं साग्निकस्तदा सपिंडीकरणं मध्ये को दशो द्वाद  
शो वा कुर्यात्. निरग्नि केन तु चरमकाले वा ज्येष्ठप्रतीक्षा कार्या. तन्मध्ये ज्ञाते ज्येष्ठेनैव कार्यं नो चेच्चरमकाले कनिष्ठेनापि का  
र्यं तदभावे पुत्रिकापुत्रश्चेत्रं जगूठजकानीनपेनैर्भवदत्तकक्रीतकत्रिमदत्तात्मसहोऽजापविष्टाः. ऋमेण पूर्वाभावे परे परे. ॥ अस्या  
यो ज्ञामते पुत्रः समे लुत्रो भवेदिति संविदादत्तकन्यापुत्रः पुत्रिकापुत्रः. अयं मातामहस्येव संविदात्तुबीजिनोपि. क्षेत्रजो वाग्देतविधवायादेवरादुत्पन्नः पुत्र  
जननासमर्थस्य जीवतोपि पत्युर्निमोगेन सवर्णाज्जातश्च. अयं क्षेत्रिण एव संविदात्तुबीजिनोपि. पुरुषविशेषजत्वा निश्चयेन प्रज्जन्मभर्तृगृहे सवर्णा  
दुत्पन्नो गृहजः सवर्णजत्वा निश्चयेन त्याज्यः. अयं वक्षेत्रिण एव. निमोगं विनोति भावः. सवर्णादिवा परिणीतामा मुत्पन्नः कानीनः. अयं मातामहस्ये  
वेति तु वसिष्ठः. परिणेतुरिति तु नृः. यस्याभुक्तायामभुक्तायां वा जीवतामभुक्तायां विधवायां वा सवर्णाज्जातः पौनर्भवः. अयं वक्षेत्रिण एव. ५ मातापि  
तृत्यामन्यतराभावान्यतराणां प्राभ्यां वा पदणां सामर्थ्येन विधिपूर्वदत्तः प्रतियहीत सवर्णादत्तकः. अयं प्रतियहीत इव. अनापदितु पुत्रदानं निधि



धे. अत्रपत्यः पत्यनुमत्यैवदातृत्वं. असंतापदितदनुमत्यैवमेवातंयमपि. पत्यास्तुपत्यनुमत्यैव. मृतेनतस्मिन्वानंशं. ज्येष्ठस्तुसर्वथादेयः. ६. कीतो  
 मातापितृभ्यां पूर्ववत्. ७. कृत्रिमो मातापितृविहीनः प्रौढो विप्रत्वादिना परीक्षितः सवर्णाधुनादिलोभेन स्वयं पुत्रार्थिना पुत्रीकृतः. ८. स्वयंदत्तः पि  
 तृभ्यां हीनस्ताभ्यामकारणसक्तो वा तवाह पुत्रइत्यात्मानदत्तवान् पूर्ववदुहितः. ९. सहोदजः सवर्णजगर्भस्थितोगभिष्यां परिणीतायां पश्चादुप  
 न्तःसर्वोदः पुत्रः. पुत्रसंबन्धान्न कन्यात्वहानिः किंतु मंत्रवत्स्कारेणैवेति तस्या अपि विवाहसंभवः. १०. अपविधः पितृभ्यां तदन्यतरेण वा दोषाभावे  
 विभरणो सामर्थ्येन सक्तो जातपित्रादिः सवर्णः पुत्रत्वेन परिगृहीतः. ११. एषु औरसपुत्रस्य पुत्रिका पुत्रस्य चानुपनीतस्याप्यधिकारः. सन्वृत  
 चूडस्यैव. पूर्णनिर्वर्षस्याकृतचूडस्यापि तेनापि मंत्रवदपि त्रारौ ध्वदेहि कार्यं. अशक्तो त्वग्निदानमात्रं स मंत्रकं तेन कार्यं. अन्यत्वन्यत. एवंप  
 त्सपि स मंत्रकमग्निदानमात्रमवश्यकं. अन्ये तूपनीता एवाधिकारिणः. द्वादशाविधपुत्राभावे पौत्रस्तदभावे प्रपौत्रः. कालादर्शितुऔ  
 रसाभावे पौत्रस्तदभावे प्रपौत्रस्तदभावे पुत्रिका पुत्रादय इत्युक्तं. प्रपौत्राभावे पत्नीपतिश्च. कुलद्वये पितृसन्ने स्त्रीभिः कार्यक्रियान्ते  
 तिविष्टुपुत्राणंतु आसुहादिविवाहादविषयः. असवर्णाविषयमिति श्रुत्वाणि. अत्राविभक्तसंसृष्टविषयेयद्यपि भ्रातुरेव रिक्थाधि  
 कारोक्तिरथापि क्रियाधिकारः पत्या एव वचनात्. विभक्तासंसृष्टस्य तु रिक्थहरापि सैव. पत्यभावे विभक्तासंसृष्टस्य दुहितारिक्थहरत्वात्.  
 तत्रापि संस्कृतैव. अनूढकन्यांतरण रिक्थहरोपि वचनात्सैवाधिकारिणी. तदभावे दौहित्रस्तद्वत्त्वात्. तदभावे भ्रातृभ्यां तदभावे तत्पुत्रः. यत्तुव  
 कृनामेकजातानामेकस्य पुत्रवान् सवेत्. सर्वास्तास्तेन पुत्रेण पुत्रिणो मनुश्च वीदिति मनुवचनं तत्तु तस्य पुत्रीकरणसंभवेऽन्यस्य तत्करणनि  
 षेधार्थं न तु कन्यादिसत्त्वे पुत्रत्वप्रतिपादकं. त्रयोदशपुत्रत्वापनेः. तथान्व पुत्राद्वादशायानाहिति द्वादशसंख्या विरुध्यते. किं पत्नी दुहितर

श्वैव पितरौ भ्रातरस्तथा. तस्मात्तागे त्रजवं धुशिष्यसब्रह्मचारिण इति रिक्थग्रहणं कम बोधकया श्रवत्कृत्वा ब्रह्मसिभ्रातृपुत्राणां भ्रातृनंतरस्थाननिवेशानुपपत्तिः  
 तेषां पुत्रत्वे इतरपुत्रवत्तस्याः पूर्वमेव निवेशो विद्यते. भ्राताह्वराप्येवमेव. न चैवमपुत्रस्य पितृव्यस्य तत्पुत्रो भ्रातृजो भवेत्. स एव तस्य कुर्व  
 तभ्रातापि पिडादिक्रिया इत्यादिबृहत्पराशरादिविरोधश्चिदात्म्यः. जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्कृणवान् भवति यत्तेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्यो ब्राह्मणे  
 ण क्रुषिभ्य इत्यादिशास्त्रवाधिता प्रकृत्य प्रयुक्तदोषनिवृत्तिः. पुत्रकार्यं भ्रातृद्वादशाविधपुत्रभिर्नेनापि भ्रातृसुतेन पितृव्यस्य भवतीति ज्ञापनार्थं तस्य  
 त्वात्. मुक्तं चैतत्. स्वपुत्रेणैव भ्रातृसुतेनापि समस्तपितृणां पिडादिनिवर्तित्वं बंशविच्छेदपरिहारस्य संभवात्. तादृशज्ञापनफलं भ्रातृ  
 पुत्रवतोपुत्रस्य परलोकाभिर्ततया इतरदत्तकादिस्वीकारनिरासः. पुत्रसदृशस्य भ्रातृपुत्रस्यैव पुत्रनिधितया स्वीकारउचित इति न्यायसिद्ध्या  
 यमर्थो विवनेन ज्ञाप्यत इत्यन्यदेतत्. एवं च पुत्रत्वेनापरिगृहीतानां भ्रातृसुतानां पत्यादिषु सत्सु पुत्रकार्यपैतकक्रुणापाकरणकारिणामपि व  
 नादवस्थग्रहणो ध्वदेहि का धनधिकार इति सिद्धं. अविभक्तसंसृष्टस्य तु पत्यभावे भ्राता. तत्र सोदरासोदरसमवाये सोदर एव. तत्रापि न्येष्टक नि  
 ष्टसमवाये कनिष्ठयक. नानुमत्यतया अश्रुतिनिषेधात्. तदभावे ज्येष्ठयक. तेन च सपिंडीकरणेन कार्यं. कनिष्ठबहुत्वे मृतानंतरस्तदभावे तदनंतरास्यो  
 विपक्षे ज्येष्ठबहुत्वे पितृतांतरक्रमणैव. सोदराभावे भ्रातृदरः पूर्ववत्. केचित्तु दुहितदौहित्रयोरिक्थाधिकारे पि विभक्तासंसृष्टस्य दौहित्रादौ कार्यः. सगो  
 त्रसदृशो भ्रातृस्य तदधिकारादित्याहुः. सोदरासोदरभ्रातृपुत्रसमवाये पूर्ववत्. तदभावे पिता तदभावे माता. एवं कन्यानामप्यधिकार्यंतराभावे क  
 मेणापितरौ. मात्राभावे च श्रुत्याः स्नुषा. तदभावे भ्रातृपुत्रा. तत्रानुजाग्रजासोदरासोदरासमवाये भ्रातृवत्. तदभावे तत्पुत्रः समवाये तदद्वैव. तदभावे पितृव्य  
 तत्पुत्रादयः सपिंडाः. तदभावे सोदकाः. तदभावे गात्रजाः. तदभावे मातामहमातुलं तत्पुत्रादयो मातृसपिंडाः क्रमेण. तदभावे तसोदकाः तदभावे स्वबंधवः त



अ. नि.

दशावेपि बंधवः तदभावे मातृ बंधवः स्वपितृषु मातृषु मातुलसुताः स्वबंधवः पितुः पितृषु मातृषु मातुलसुताः पितृबंधवः एवं मातुर्मातृषु मातृषु  
 तदभावे मातुलसुता मातृ बंधवः तदभावे आसुरादिविवाहोदासवर्णाः तदभावे परिणीताऽसवर्णाः तदभावे अवस्थापिष्टाव्यातिरिक्ताः तदभावे शिष्य  
 तदभावे कृत्विक् तदभावेशिष्यस्थानार्थः सवर्णवारीवाः राक्षसपिंडे मृते पुरोहितस्तदभावे मंत्री तदभावे धृत्यः ऋत्विगाद्यभावे जामाताश्च भ्रातृस्य  
 सवर्तस्य तदभावे सखा तदभावे संधाता तर्गताः तदभावे विप्रस्य यः कश्चिद्धनं धरः सः तद्धिन्नस्य तुराहा धनं गृहीत्वा तेन धनेनान्यद्वारा कार  
 मायः सुभूषणाभावेन धर्मपुत्रः कार्यः अथ क्रियास्तदधिकारिणः अनूदायाः पिता तदभावे भ्रातादिः उदायास्तु पुत्राभावे पुत्रिका पुत्रः त  
 दभावे सपत्नी पुत्रः तदभावे स्तेनजायाः प्रपौत्राताः तदभावे पतिस्तदभावे दुहितृदोहित्रौ क्रमेण तदभावे पत्न्यभ्राता तदभावे तत्पुत्रस्तदभावे तत्पुत्र  
 तदभावे पितृभ्रातृतत्पुत्रादयः पूर्वोक्ताः यदेषां पुत्रासौ नि धाने कर्त्तव्यं तदा सपिंडीकरणं पर्यंतं क्रियाया एव न त्वन्ये स्तत्कार्ये अन्यथा तु तदपि तत्र  
 सपिंडादिभिर्न पतिर्दाहमारभ्याशौचमध्यक्रियाः कार्या एव ता एव पूर्वा इत्यन्यते तत एकादशाहमारभ्य सपिंडीकरणं तामध्यमाः तास्वनिय  
 मः तदभावे सवत्सरिकाद्यानुत्तरास्तान् कार्या एव इदं च तदीयधनाग्रहणे तद्ग्रहणे तु तैरप्यवश्यं मध्यमोत्तरा अपि कार्याः राक्षसपुत्राधनस  
 त्वे एव तद्धनद्वारा कारणो धकारो नान्यथा तद्व्यातिरिक्तानां तु तस्य धनाभावे पिस्वधने नैव पूर्वक्रियाकरणमावश्यकं तद्व्यंगृहीत्वा तत्प्रेतका  
 र्याकरणे तद्वर्णवधप्रायश्चित्तकार्ये पुत्राद्यैर्वाहसंतस्य तैर्दोहित्रुतननयैश्च तिस्रो पिकायास्तद्धनग्रहणसत्वेऽसत्वे च तत्रातीनामन्तराः क्रिया  
 नृनाह न्येव नदशीदोः भर्त्सपिंडे नैव निर्वाहात् पूर्वमध्यमास्तुष्टभगवः स्त्रीणां पुत्रपत्यभावे तु नरक्रियाधिकारिभिर्दोहित्रादिभिरपि सपिंडीकरणं हि  
 तैव कार्याः सपिंडीकरणं तु न तासां तदभावे ये कोद्विष्टविधिना वार्षिकं कार्यं मेवेति दिक् इति दाहादधिकारिणः दाहश्चाहिताग्नेस्तेताग्निना

न

तत्राहिताग्निदंपत्योयः पूर्वमृतस्तस्येवेताग्निना पश्चात्तस्य लौकिकाग्निना सच कपालाग्निः अग्निवर्णकपालेकारीषादिना जातोऽग्निः कपालाग्निः निर्म  
 थ्याग्निना तद्दोहो मुखः आहिताग्नेर्ज्येष्ठाय पत्न्या विद्यमानायां कनिष्ठायाः पत्न्ये मरणे तद्दाहस्त्रेताग्निना निर्मथ्याग्निना वा वैकल्पिकः अना  
 हिताग्नेर्दोह्याग्निस्तत्पुत्राग्निना अग्निमते वृक्षवारिप्रवृत्तकपालाग्निना कपालाग्निविभूर्भवः स्वः स्वाहत्याज्याहुतिर्हुत्वा देहेतः अनुपनीता विवाहि  
 तवालकन्ययास्तु पाग्निना सर्वेषामाहिताग्नेर्लौकिकानां लौकिकाग्निना वा तत्र वडालाद्यादयः प्रागुक्तास्त्याज्याः श्रूराहते धनादिना प्रेतकार्ये तत्कृत  
 कर्मणा प्रेतस्य प्रेतत्वं निवृत्त्य सावः शूद्रस्य च त्रयदायः मृतशरीराभावेऽरुद्रा संस्कारः तेषामप्यभावे पालाशप्रतिकृतिदाहः सवेदाशौचमध्यतदतच्छे  
 पोवशुधिः तत्र च दिनशोधः संभवे कार्यः कालातिरेकियमाणे तु संशोध्य मेव तत्र गृहीताशौचपत्नीपुत्रयोः पूर्णमेवाशौचं गृहीताशौचयोश्चिरात्र  
 द्वादशवर्षं व्रतीष्वात्तरदाहपुत्रादीनां सर्वेषां चिरात्रमिति कल्प्यं दुमः तत्र सवत्सरापूर्वक्रियमाणे उत्तरायणेऽप्येयान् तत्रापि कुरु पक्षः तत्र नक्षत्र  
 चादशी च नृदशी दिनद्वयान्वर्जयेत् शुक्रशनिश्चरौ च वारौ भरणी कृतिकारोहिणी त्रिपादाश्चैषां ज्येष्ठामूलमघाधानि चोत्तरार्धादिपंचकषिपुष्क  
 राणि च त्रिपुष्करश्च विषमचरमाधिष्ठानातिथिर्यदि सुरगुरुशनिश्चमापुत्राणां वा सरेतदा त्रिपुष्करः सच वृश्चो नष्टे हते च त्रिगुणफलदः द्यौ  
 र्मेगेदिपुष्करः सोपि सान्यः व्यतीपातवधतिपरिधाश्च विष्टिचतुर्थाष्टमद्वादशरुच्वंशश्च रोहिणी मृगशुभ्रपूर्वेतिरावित्रा विशारवा नराधापूर्वा  
 पादोत्तराषाढा निवेतिपद्दुष्टानि संभवत्याज्यानि भौमवारोपि सान्य इत्यन्ये गुरुशक्रास्तपोषमलसामाः सर्वथा सान्याः मन्वादि युगादिसंक्रां  
 तिदर्शपुनः किमपिशोध्यं नंदायां शुकेन तु दर्श्यां विजन्मप्रत्यदिनक्षत्रेषु चैकोद्विष्टमतिनिषिद्धं साक्षादकादशाहतुनकोपि निषेधः युगादि  
 मन्वादि संक्रांत्यामास्यासु प्रेतकार्येषु न संस्कारेन किंचिच्छोध्यं साग्नेकस्य पर्णशरदाहकृते पश्चात्तद्दाहोक्तं पर्णशरदाहैर्धर्मा



शानिनिर्मध्यगंदहेतुः तादृशकाशालाभेयथाकथंविदुःधातदस्मिन्महाजलेक्षेमयं. एवमन्येषामपिबोधः. पतिपत्न्योरेकास्मिन्कालेदहननेप्रतिस्मान  
वर्णानां सधर्मणां पत्नीनां पत्या सह दहनं कृत्वा देवपितृणां पतिपूर्वपृथक्कार्यं. असवर्णानां च दहनं मपि पृथगेव. सर्वजानां सदानधर्मणां  
सपत्नीनामपि सहैव दहनं कृत्वा देवपितृणां पतिपूर्वपृथक्कार्यं. असवर्णानां तु दहनं मपि पृथगेव. पितृपुत्रयोः सवर्णयोः ससा  
नधर्मणोः कपालाग्निना दास्योर्दहः सहेव. उदकादिपितृपूर्वपृथक्कार्यं. असवर्णानां सदानधर्मणोस्तु सर्वपृथगेव. भ्रातृणामपि तथा भूतानां  
सहदाहः उदकादिज्येष्ठपूर्वपृथगेव. असवर्णादीनां तु सर्वपृथगेव. पुंवालानां भ्रातृणां स्त्रीवालानां च दहनं खनने चैव. सत्रासहकवित्या  
हिरण्यसर्वजातिस्त्रीणां पतिव्रतानां उचितं प्रशस्तं च. दिनेकगम्यदेशरक्षासाध्विविहृतनिश्चया. न ह्येतन्मनंतस्यायवदागमनं सवेत्. तृतीय  
हि उदकमायामतेभर्तृविद्विजाः. तस्यास्तु मरणार्थी यस्तु पयै देकरात्रकं. क्षत्रियादीनां देशांतरमृतपतौ पृथक् कवित्यामन्वारोहणमपि. त  
च्च तत्पादुकाद्यमुरसि निधाय कार्यं. पृथक् कवित्यारोहणं ब्राह्मणानां न भवत्येव. एकवित्यारोहणं च सवर्णानां मवस्त्रीणां. असवर्णयास्तु  
पृथक् कवित्यारोहणमेव. इदं च गर्भिणी बाला पत्यास्तु निकरजस्वला पतिताव्यभिचारिणी भर्तृदुष्टभावाभिर्नकार्यं. तत्रान्वारोहणं त्रिदिनमाशौ  
चं. रजस्वला यदि देशकालवशादिना तदेवानुगतुमिच्छति तदुत्तिष्ठति तदा सा एकद्वौ पतिमित्रं त्रीणि वसुसले वहत्युत्तदायाते श्वसर्वरजो  
निहतौ पंचमस्तिकाभिः शौचं कृत्वा दिनक्रमेण त्रिंशद्विंशतिर्दशा गादत्वा विप्रवन्तानां पुष्टिं कृत्वा वरोहत्. तत्र सह दहनं पिंडाश्चादोपाकैक्यं काले  
कथं कर्तव्यं च सवति. पृथक् सपिंडीकरणं च. पृथक् कवित्यारोहणे सर्वपृथक्. अस्त्यतु जीवित एव मृतिव्याप्तं श्रुत्या क्रियानुगमनं कृतं तदवैधमे

न जातमरणस्यैवानुगमनादौ निमित्तत्वात्. तस्य च तत्राभावात्. मरणज्ञानमात्रं तु निमित्तं. अनागततद्ज्ञानस्यापि निमित्तत्वात् पत्तेरिमाहः. श्मशानाय नीयमानश  
वस्मभूदस्पर्शश्च दहनं वा कुंभे सलिलमादाय पच्यं तथैव च. पुण्यं भिरभिर्मन्त्रापोवाचाशुभिलभेततः. तेनैव स्नापयित्वा तु दाहं कुर्यात्पृथक् विधी  
ल्लक्तं. स्रतिकोदकास्पृश्येवमेव. शूद्रेण हि जहाहेतुचादायणपराकप्राजापत्यानि स मुच्येन तत्पुत्रादिः कृत्वा प्रेतास्त्रीनि पुनर्विधिं वदहत्. तस्मा  
वपालाशविधिः. उर्ध्वाधिष्ठापरोधिष्टोमयाधिष्ठेपुष्टकृत्रयं. अस्त्यश्च स्पर्शने वदते. अंतरालमृतो नैव. खद्वामरणे द्वादश. निगडं धनमृतो पंचदश.  
नजकाद्यस्त्यश्च मरणे त्वेकत्रिंशत्कृत्वाणि. अर्धदं धेशवे चितेरस्त्यश्च स्पर्शे तु कृत्रयं. एवं भक्ताः पुत्रादयः पापिनः पित्रादेः प्रेतस्य प्रायश्चित्तप्रक्र  
णोक्तं पापयेतयं प्रायश्चित्तं कृत्वा प्रेतं दहेयुः. एवं कृत्वा पिसंभावितपापानी स्त्रीयानां कृत्रयाधुमिकृत्वा दहनादिकुर्यात्. एवं चित्तैव प्रायश्चित्तकृतदा  
हादिव्यर्थमिवति. उभयोश्च तत्रकः. अत्र मरणकाले वैतरणी धेनुः उत्क्राति धेनुदानं गौभूतिलहिरण्याज्ये धान्यमवस्त्रा उडरूप्यलवणरुद्रादीनां ति  
त्यपूर्णान्नपान्नदानान्यवश्यं कार्याणि. तत्करणं विनैव प्रेतपुत्रादिभिः प्रेतोद्देशेन तानि कार्याणि. देशांतरमरणे पराकद्वयमष्टौ कृत्वा वा कृत्वा द  
हत्. तथा दूरदेशांतरगते मरणजीवनयोरनिश्चये पुनः पुनः पर्यालोच्य सर्वथा जीवद्वार्त्तायामश्रूयमाणायाम् पूर्ववयस्त्वे एकविंशत्यदा दूर्ध्वं म  
ध्यमस्तेपेन दशादार्ध्वं मपरवयस्ते द्वादशादार्ध्वं वा प्रायणत्रयं त्रिंशत्कृत्वाणि वा कृत्वा पलाशैः कुशैर्वी प्रतिकृतिकृत्वा दाहाशौचादिका  
रः. तत्र विप्रप्रेतं नगरपश्चिमद्वारेण. क्षत्रियमुत्तरद्वारेण. वैश्यं प्राग्द्वारेण. शूद्रं दक्षिणद्वारेण पुत्रादिभिर्निःसार्य सर्वसपिंडं सगोत्रा अनुगमनं कुर्या  
यस्त्यतु ग्रामोदरे कमेव दारं तत्र तेनैव. तत्रापि दहः नियमोऽस्त्येव. एवं दाराभावेपि. जीवितस्तु नयनेन दिगादिनियमः. ग्रहग्रामाद्यभिमुखं च प्रेतं नयत्.



अनुगमनं वमुक्तशिवैरधःकृतोपरिवस्त्रैश्चकार्यं ज्येष्ठानुक्रमं च. यो योज्येष्ठः स सप्रथमं योयः कनिष्ठः स सपश्चादितिक्रमेण. शवश्चननशोऽध्वयः. निःशो  
 षतश्चननध्वयः. शवदस्त्रं वशमशानवास्त्रपपरिस्याज्यं. प्रेतस्यकेशश्चननवादिवापयित्वा गंधपुष्पाद्यैरलंकृत्य दध्वयः. दिनमृतस्य दिववदा  
 रुः. रात्रिमृतस्य रात्रिविव. दिवारात्रौ वा स्थितः शवः पर्युषितः. तदा हंपंचगव्येन शवस्नापनं प्राजापयत्रयं च कृत्वा कुर्यात्प्रसेके. वपनंतु तदा प्रातः.  
 ततो दहाते घटस्फोटादिकुर्मुः. शिलाविपर्ययेऽपि तस्य नावृत्तिः. एवं दहनंतरं चितामप्रदक्षिणमावर्त्य दृष्ट्वा नवक्षमाणा आगच्छंत एकपाषाणैर्व  
 दंष्ट्रीहीत्वा महाजलाशयं गत्वा तत्र शरीरं प्रक्षाल्य वस्त्रं संशोध्य पुनः सचैलं रुमात्वा त्वम्यसंगोत्रसपिंडसमानो दकानां मातामह्याः परमगुरो वप्रा  
 दुहितृभगिन्योश्चावश्यं वृद्धपूर्वा दक्षिणामुंभि रवा. अमुकगोत्रा मा प्रेतस्तृप्य त्विति मंत्रेणांजलिना पाषाणेन कृतप्रसिंचयः. अत्र स्नानोद  
 कदाने अपनः शोशुवदधमिति मंत्रेण. स्नानमवानेन मंत्रेणेत्यन्ये. स्त्रीणां तु मंत्रो नास्ति. मित्रप्रत्ता दुहितृभगिनी स्वस्त्रीयया ज्यम्वशुविपाध्या  
 यया जकराजमातुलमातृ घस्त्रादीनामुदकदानं कृताकृतं. ब्राह्मब्रह्मचारिद्विपतित क्रीवपारवंडिचौराश्चनोदकं दद्यात्. ब्राह्मयथा कालमनुपनी  
 व्रतिनः प्रक्रांत प्रायश्चित्ताः. चौदाः सुवर्णतक्षमद्रव्यापहारिणः. ब्रह्मचारिणापि मातापितृपितामहमातामहगुर्विद्यायां ध्यामानामुदकरा  
 नं कार्यमेव. तत्तदाशौचं च. द्वितिनस्तु तत्तमाप्युत्तरमुदकदाना विरात्राशौचं च. स्पर्शनवहनदाहपिंडानप्येतेन कुर्यात्. ब्रह्मचार्यपि पित्रादीनां  
 कुर्यादेव. अस्थपित्रादिदारे आशौचेऽपि कर्मलोपोनास्त्येव. इदं चोदकदानमेकवाससापसम्येनैव. क्षत्रियवैश्ययोस्तु तृतीयमपि. तच्चोदकदानं वप्राश्चुरव  
 तमाजलदानं कुर्यात्. शरद्वेत्वनियमः. उदकदानांतरं पुनः स्नात्वा वस्त्राणि निष्पीड्य नवजातवृणभ्रष्टदेशां स्थितास्तत्पुत्रादीनां कुलवृद्धाः पूर्वविहासे समा  
 आस्थादिवादाहः. स्तमयपर्यंतरा चोदाह उदयपर्यंतं बाहिरवष्टुशास्त्रलभमो हित्वा कुरुक्षेत्राशक्तौ विप्रानुमत्यानंदेवा लपूर्वगृहं गत्वा निवपत्राणि शन

भक्षयित्वा त्वम्या ग्नुदकगोमयमणिप्रवालदीनसंगत्यानयथा संभवं स्पृष्ट्वा द्वारे अनिपदं निधाय गृहं प्रविशेयुः. निवपत्रभक्षणं कृताकृतं. तत्तद्धिने उपवसेयुः. तत्राश  
 कौचीतेनाकोनामा सितलब्धेन वान्याग रूपकानैकेन वरविष्णानेन वर्तेत. तत्राशौचं मावन्माषमांसापूपमधुरलवणपुधतां बलक्षाराणि वर्तयेत्. क्षाराणि च  
 तिलमुद्रादितेशो व्यसं स्ये गोधूमकोद्रवो. धान्यकंदवधान्यं च शमीधान्यं तथैक्षुवं. स्विताधान्यं तथा पुण्यं मूलं क्षारगणः स्मृतस्तुक्तानि. कैविकौधवं स  
 ध्यमिसाहुः. स्त्रीसंगादर्शदर्शनादिद्यूतादिहसनसंतोपरादेनोच्चासनानि नित्यं जयुः. बालवृद्धातुरवजैतृणानि मितकटाप्रास्तीर्णा भूमावेव पृथक् पृथक् श  
 यीरतासिंश्च. तर्कलाघास्तीर्णायो. मार्जनादि रहितमेकज्ञाने. अस्ति संवयनाद्धूर्ध्वपुत्रव्यातरिक्तान्वाशय्यासनादिभोगोस्त्येव. स्त्रीसंगस्तु न. अस्ति सं  
 वयनं दहादिनादारभ्य प्रथमे द्विदितीये तृतीये सप्तमे नवमे वा गोत्रजेः सह स्वस्वगृह्याक्तप्रकारेण कार्यं. तत्रैकादहपिपादत्रिपादनक्षत्राणि दातृजन्मनक्षत्र  
 च वन्ये. पालशास्त्रिदाहयोः सप्तः संवयनं. यद्वा विप्रस्य चतुर्थे क्षत्रियस्य पंचमे वैश्यस्य नवमे शूद्रस्य दशमोर्ध्व. तेषां गंगां प्रसिं प्रक्षेपः तीर्थान्तरं वा  
 अरण्ये वक्षमूले निरवनने वा. अस्तीन्यन्यकुलरुत्स्यनीत्वा चोद्रायुष्मां चरेत्. दययान्यस्यापि नमने तु पुण्यमहत्. आशौचमध्ये स्वगोत्रजेः सह भोक्त  
 व्यंतद्विदैवैव. भोजनं च पाणिपुपात्रेषु मज्जयेषु पर्णपुटेषु वा कार्यं. दाहदिनादारभ्य दशापिंडादशादिनां दशास्तीर्णभूमौ देया अमंत्रकः. अनुपनी  
 तानां केवलायामेव भूमौ. क्षत्रियादीनां तु नवादिनां तैव. दशमस्त्वाशौचात्सदिने. प्रथमे हनिमादेशो मः कर्त्ता यदुत्तरीयादिदशाहृततदेव. एतस्म  
 तमव्यत्यययतो व्यत्ययस्ततः पुनरावृत्तिः. तत्र तदुलामुख्याः. तद्विपलमूलशकतिलमिश्रसक्तवोपि. एषु शालेषु पितृशब्दस्वभावाश्चानुशब्दाः पुष्पधूपदी  
 पदानादौ मंत्राश्च न पठनीयाः. अशौचं चतुर्थमेकः द्वितीये चत्वारः तृतीये पंचनेत्रकमावोध्यः. पत्न्याः कर्त्तृत्वे रजोदशनिजात तदेते कुर्मते. कर्त्तृत्वा  
 स्थान्येन सर्वा क्रिया वर्तनीया. पिंडदानादौ प्रसक्ततरादर्शपाते मातापितृव्याति विज्ञानां सर्वदशाहृत्य माहृत्य तत्रैव समापनीयं. मातापितृविषये तु ज्य  
 र्मुध्य दर्शपाते यावदाशौचमन्यत्रैव पिंडदानं नापकर्षः. विरात्रात्परं दर्शपाते तु अन्येषामिव तयो रप्याहृत्य सर्वतत्रैव समाप्य. शुद्धिस्तु स्वस्वाशौचा  
 तएवेति. मदनं पारिजातयोस्तु ज्यहोर्ध्वमपि दर्शपाते न पित्रास्तत्र समाप्तिरसने स्मृता तदयक्त. दशाब्दरात्राव्यवस्था. दशाहं प्रेतपिंडावदस्त्राऽस्ना











समानग्रामीणे मैत्री प्रतिवेश्यादिना संपन्ने निरात्रं. असंपन्ने एकाहः. एकतरविशेषणमात्ररहिते पक्षिणीति स्मृत्यर्थमात्रे. सुमित्रमरणे पक्षिणी. असवर्णमित्रस्नानं. स्मृत्यर्थसारकृतस्तु भगिनी भ्रातृ मित्रजामातृ दाहित्रभागिनयश्चालकतस्तु तेषु सवर्णपुसधः स्नानं मित्राहुः. तेन सापत्न्यभगिण्यादिमरणे पि भगिनी मरणवद्वशाच्च मिति तदाशयोक्तुम्यत इत्याहुः. अनोरसक्षेत्रजादिपुत्राते पुत्रे पुत्रावीजिह्वे त्रिणोः प्रतिलोमभिन्नव्यभिचारितानुपत्तीपुत्रसूतासु मृतासु च पूर्वोपरपत्यास्त्रिरात्रं. पित्रादन्तालुयाकन्यास्वातंत्र्यादन्यमाश्रिता. मयंश्रितवती भूयस्तस्याशौचं त्र्यहं त्र्यहं. मृताया वा प्रसूताया नान्येषामिति निश्चयः. कामादक्षतयोनिश्चदन्यगत्वासमाश्रिता. तदा तस्य सगोत्रासायत्वाश्रितवती स्वयं. अर्थात्क्षतयानिः पाणिग्राहकगोत्रेव. पितृवैश्रनियमा शीरजपश्यसंस्कृता. प्रसवे मरणे तज्जमाशौचं नोपशाम्यतीति शंखः. असपिंडं दत्तक्रीतयोर्मरणे चैव. पितृपुतिसपिंडानामेकाहः. दत्तकस्य पुत्रपौत्राणां जनने मरणे वा सपिंडानामेकाह इत्येके. असंनिधाने असवर्णत्वेनापि पितृपत्योरेकाहः. तदा सपिंडानां स्नानमात्रं. पित्रादिमरणादावपि दत्तकादीनां निरात्रं. सपिंडस्यैव दानादिना पुत्रीकरणे तु परस्परं दशाहं व. भिन्नपितृकसोदरे जाते एकाहः. मृते त्र्यहं. स्वगृहे उदासीना सपिंडमरणे एकाहः. स्वस्वामिकगृहे सपिंडमरणे एकाहः. स्वाधिष्ठितस्वस्वामिकगृहे उदासीना सपिंडमरणे त्र्यहमिति माधवद्विती निर्णयसिद्धौ. आशौचप्रयोजकसंबन्धिनस्त

गृहमृते निरात्रं. मंडलाधिपतिमरणे एकाहः. देशाधिपतौ स्वग्रामाधिपतौ च सज्योतिः. दिने मृते दिनं रात्रौ मृते रात्रिरिति. इदं चाचार्यादीनां निरात्राद्याशौचमन्यस्मिन्तं तेषु कर्त्तरि. यदा तु तेनैवां तेषु क्रियते तदा दशाहं वा. ग्राममध्ये वा वृक्षे वा स्तिष्ठति तावद्ग्रामस्याशौचं. गृहे पञ्चादौ मृते चैव. एवं द्विजगृहे शुनिमृते गृहस्य दशरात्रमाशौचं. शूद्रमरणे मासं. पतितमृतौ द्विमासं. म्लेच्छादिमृतौ मासं चतुष्टयं. तदुक्तं यो द्रव्यशुद्धो विक्ष्यते. दासानां स्वामिमरणे स्वजातीयशौचं. मृते स्वामिन्यात्मीयमिति विद्युस्मरणात्. सपिंडमरणे स्वामितुल्यमाशौचं. प्रतिलोमदासादेस्तवाशौचाभावएव. आनुलोम्यदासानामिति विद्युक्तेः. दासाश्च गृहातक्रीतलब्धदायापाने अकालान्नभूतस्वाम्याहितमहर्णमोक्षितयुद्धप्राप्तपराजिततवाहमित्युपगतदास्युद्धाहेन प्राप्तदासलक्ष्मिन्दास आत्मवैजयीप्रव्रज्यासिंहताश्चेति पंचदश. युद्धमूर्धिमृते सद्यशौचं स्नानमात्रं. अंत्यकर्मपितृकपुत्रसत्त्वे. पुत्राद्यभावे न तदपीत्याहुः. यस्तु युल्लसते न कालांतरमृतस्तस्याप्येकदिनं. असंनिधानां स्नानमात्रमिति माधवः. यस्तु नोरादिभ्यागोस्त्रीब्राह्म



आ.नि

90

गणेशार्थं प्रवृत्तस्तैर्हतस्तस्याप्येकदिनं. अहादूर्ध्वं युत्थस्तस्य मरणे पराश्वरकृते सुदुर्घलेन हतेन विरात्रं. सप्त रात्रादूर्ध्वं दशा  
 रुमिसाहुः. सुदुर्हतस्य सद्यः शौचं तत्र पत्न्या पृथक् नित्यामन्वारो हृणेन कृतं तस्यास्त्रिरात्रमाशौचं तत्र विषये भर्तुरपि त्र्यह  
 णापि उदानं. एकचित्तौ तु तस्या अपि सद्यः शौचं. एवमन्यत्रापि. भर्तुराशौचोत्तरमन्वाहरो णे. अहमेव व स्यात् आशौचं. स ह्य  
 मनेतु पूर्णमेव. सर्पसंस्कारादिकृतां त्रिरात्रमाशौचं. प्रयोगादौ काम्यमरणे सद्यः शौचं. प्रायश्चित्तार्थं त्र्यहोदिना मर  
 णे त्वेकरात्रं. अविदितस्य महारोगपीडितानां तथा मरणे त्रिरात्रमिति. जटमल्लविलासः. अत्र त्रिरात्राद्याशौचं निमित्ता  
 दार्यमरणादावितिकांताशौचं नास्ति त्मानोदकदानेस्तत्त्वेति रुद्रधरः. त्रिरात्रादिमध्ये तु ज्ञाने तु स्वशेषेणेव शुद्धि  
 बोध्या. क्षेत्रजादिष्वेकादशसु पुत्रेषु जातसंतानेषु मृतेषु च मातापित्रोस्त्रिरात्रं. क्षेत्रजादीनामपि मातापितृमरणे त्रि  
 रात्रं एकमाह कयोर्भिन्नपितृकयोर्भ्रात्रोः परस्परं जननमरणयोः स्वमातृजात्युक्तं स पूर्णशौचं. तयोर्मरणप्रसवे  
 च पितृस्त्रिरात्रं. तत्सपिंडानां तयोर्मरणे एकरात्रमाशौचं. हीनवर्णागामिनीपुमार्याश्चाशौचं भावः. उप  
 सर्गमृते सद्यः शौचं. यस्य विस्फोटकावहिर्नगताः स उपसर्गमृतपदवान्यः. ततः परं ब्रह्मणोऽप्य

[illegible]







[illegible]

३६ विषये स्त्रियं च यत्नात् सर्वकृते रोदने तद्गृहवालाद्यनुबंधे एकस्मिन् तद्वर्धते स्वैरुत्तमं स्वपितृनां तत्तु गमनं रोदने निहिरादौ न दोषः अत्रापि तत्तु वर्धते योनास्ति  
अथ प्रासादिकं स्वस्वपितृमरणं दिनिमित्तकं शौचस्य स्वामिकार्यादिविषये निर्णयः तत्र स्वपितृणां आत्म्यां गर्भदास्यो गर्भदास्योः स्वपितृणां मरणानिमित्तं आशौ  
चं सर्वकृत् तानां तत्र मनः स्वस्वपितृ स्वामिकर्मणि अस्तु श्रयता नास्ति अत्र नोपपन्नयोः न तत्रास्योक्तं त्रिरात्रादूर्ध्वं तत्रैव कुर्ये अस्तु श्रयता नास्ति क्रीतादिनां  
प्रासादो मृतमस्मात् धीयात्र मध्यमस्तु कृषीवत् अधमो भागवाहिविस्तृतस्तु त्रिविधं तत्कल्पितं तत्तु स्वस्वपितृमरणं शौचस्य स्वपितृणां मरणानिमित्तं आशौ  
चं दहा शौचदण्डादितर्ध स्वस्वमासादि व्याप्य शौचं सर्वेपि अत्र न्यस्य स्वस्वपितृमरणं अस्तु श्रयता नास्ति सर्वथा गत्यभावे एवामपि त्रिदिनार्धं स्पृशते साहुः  
स्मृतिकार्यादित्यानां सपर्यंतमेवास्य श्रयं अथाशौचाद्वारः सपर्यं कर्तुं कर्मतो द्रव्यतो मृतदण्डतो विधानाच्च तत्रार्थः वानप्रस्थे यतीनां स्वपितृमरणानु  
त्तरे वा नाशौचं मांतापितृमरणे यत्किं नामपि स्वैरुत्तमं भवयेत् ब्रह्मचारिणास्तु समावर्तनात् ब्रह्मचर्यदशायां पित्रादिमरणेपि तदंतरं ब्रह्मचर्यवच्छे  
ता मृतानां स्वपितृनां मुद्रकदानं त्रिरात्राशौचं कार्यं अयं चाशौचनिषेधो नापाधस्य अनुगमनादि निमित्तं तत्राशौचं ब्रह्मचारिणां प्यस्येव पित्रादिभ्य उदकदाना  
दिकं कर्तुं ब्रह्मचार्याशौचमपि तत्र प्रक्रांतप्रायश्चित्तानां मपि सपिंडजननादौ प्रायश्चित्तानुष्ठानसमये आशौचमाचारः समासेतु प्रायश्चित्ते पूर्वमृतानां  
त्रिरात्राशौचादि ब्रह्मचारिवद्भवयेत् कृततत्तु कर्मसमाप्तिपर्यंतं तत्तु कर्मपयोगिकार्ये किमप्याशौचं न कार्यं पूर्वमृतसपिंडाशौचनिमो मरण  
समये प्राप्ते नाशौचं अंतः सति कोपेय आत्तु स न्यासेपि भवति तत्कचित् तथा सद्यः शौचं समाख्यातं दुर्भिक्षे चाप्युपद्रवे उपद्रवो संतसारकः अतिक्रान्तादि  
शविष्वेच सद्यः शौचं आशौचकाले मध्ये नृपपत्या आपदोपगमे क्षीणाशौचमस्तेव अथ कर्मतः आत्मसन्निधौ मरणं व्रतनाशौचं अन्तःसूत्रं  
समासा ममन्तमगर्हितं मुक्त्यर्थं कालमेतत् त्रिरात्रं त्रयः पिबेत् अत्रामपदं लुप्युपलक्षणं अत्रामपदं बोदनादिपरं आरब्धव्रतानां तत्तु तत्तु समाप्तिपर्यंतं तत्तु  
प्रजापत्याने व्रतशब्देन अमृतव्रतारिष्यश्चित्तार्थं अमथावकृषीममानं कृच्छादिभ्यो भोजनादिव्यतिरेकेण जलपानादिविषयाः सम्यक् स्वस्वपितृमरणे तत्र तत्तु  
दिशागिरिनिधनः स्वयं कर्तव्यः पूजादिकं न्यूनकारणीयं ब्राह्मणभोजनं द्वाशौचांतं राहो तदमात्यानां च प्रजापालनादिरूपे कार्यं नाशौचं यस्य वारजस्यः शत्रि



आ. नि. योवा स्वाकार्यार्थं तद्दिने एव आशौचाभावादिना तस्मादिनाशौचं दीक्षितानां दीक्षयति यो न तं सत्त्वित्वावरणं तत्स्वीययज्ञसंबन्धिकर्मणि अवभृत्स्नानात्  
 नाशौचं स्नानमात्रं तु कर्ममध्येपि एवंविधैराधुपसर्गैराज्यायाश्च स्वदेशस्य भ्रंशोऽप्यस्ति ते विद्यमाने वा तच्छांस्वर्थं शान्तिकर्मणि च नाशौचं अत्राभावे कुटुंब  
 पीडा रूपपादितपुपशमार्थं प्रातिग्रहादि च नाशौचं एवमनेक वेदशास्त्राध्ययनवतस्तदध्ययने चिरानध्ययने विस्मरणप्रसंगात् इदं यद्वरपविस्मरणप्रसंगे सदा  
 रम्यैव वैद्यस्य नाडीस्पर्शनाशौचं तांविना गत्यभावे आर्याधिकेरेदं एवंतु पविष्येपि बोध्यं गत्यंतरसद्विहितं राज्ञेयं धादेः पूर्णमेवाशौचं स्वशरीरेण कर्मवृत्ताः कपु  
 वः सपकारकं भकारनिर्णयकाद्यास्तेषां बासी कर्त्तव्यादिव्यवधानेन कर्मकरास्तत्कारित्रिकारणाः शिवादिनोक्तानि च तत्तत्कर्मणि नाशौचं एव राजाध्यानात्मनो तत्कार्य  
 आहाराणां व्याध्याधुपशमार्थं दानादेव प्रारब्धेनाशौचं प्रारब्धेनाशौचं दानादौ श्राद्धं अन्यत्र संकल्पः तथा तदुक्तं सर्गोक्तं हिोमादिरूपयुतं नवप्रारब्धेनाशौचं  
 श्राद्धे च प्रारब्धेण सर्गादपि प्रारब्धे प्रारब्धे वरणं यद्दे संकल्पो व्रतसंयोगः नादीश्राद्धं विवाहादौ श्राद्धे परंपरि क्रिया पारंपरिक्रिया पाकारसः सत्रं च मुख्यमेव  
 तत्र वरणाभावात् वरणं च तदुपकीर्तं तेन मधुपर्कसूत्रं माशौचं प्रत्येवेति केचित् आदिपदेन नादीश्राद्धं वत् कर्ममात्रग्रहणं श्राद्धभोक्तुस्तु शास्त्रीयनिमंत्रणं तत्तत्श्राद्ध  
 कर्मसमाप्तिं यावत् कर्मणि नाशौचं धुप्रां भे क्रियमाणं प्राक्तनिकशान्तिहोमादे च प्रारब्धेन तत्तत्तदेव प्रतिष्ठाप्यैकोपनयने पुनश्चाशौचं प्रारब्धेति ध्यायायां आ  
 शौचं आकास्मिकं तीर्थप्राप्तौ च तत्कर्मणि नाशौचं अर्थवात्रायामपि प्रस्तुते कृते नाशौचं यात्रामात्रकर्मणि हि दूरश्चरणं जपः स्तोत्रपाठः अविच्छेदेन संकल्पित  
 हरिवंशश्रवणादि च तेन प्रारब्धेनाशौचं आशौचेषु विवाहादिप्रसंगेषु च अत्र सर्वत्राशौचं भाष्येन न्यूनमिति कृतं आर्षोचिद्वैयः कन्याया अध्यापितुं मुहूर्तान्तराभा  
 वे कूशमंडहोमादि पूर्वकं विवाहप्रारंभोपिकार्यः तत्र विवाहादि आशुदुष्टविच्छेदोत्तेजस्तदनेन माशौचं पतिते पूर्वसंकल्पितं वा त्रयार्थं पथककृतं असंगोत्रैः स्वयं  
 भोक्तृत्वमन्यथाश्रयतव्यं दातृभोक्तृतात्रा निस्तुतकी तस्य शौचं विवाहादेरन्यत्र भुजानेषु तत्राप्यपृथक्कृतान् भोजनं क्रियमाणं अंतराशौचं वशिष्ठसूत्रा  
 न्यगेहोदकाचोताः शुद्धाविप्राः एवंमन्यत्राग्निरुत्तमो जनादो पूर्वसंकल्पिता भविष्ये द्रष्टव्यं कालनियमाभावात् स्तोत्रहरिवंशश्रवणं च इयमेव रथयात्रा  
 द्युत्तमनाशौचं शिवपूजायां च नाशौचं वरप्राणपरिसंगः शिरसो वापिकर्तनं नखसंपूज्यभुजं च तत्रागतं त्रिभुवनं सज्जं देवमरणं यागिनो दाषः परि  
 कीर्त्तितरतिर्हेगात् प्रारब्धविच्छेदादि पूजासु च शिवपूजाकरणे शुद्धिं कृत्वा तत्संख्यातं नृलमनुजपः प्रासादमनुजपो वा प्रायश्चित्तं वाराहोत्तरे

तथा श्रौतकाल्याध्वनिपुरायाश्च सप्रते सज्जकेन तेनैव न सज्जपाचनं ताराधतिरितमंत्राणां मनसैव स्मरणमाशौचं एवं तातकर्मणि षष्ठीपिता  
दौर्बन्ताशौचं एवमग्रिसाध्येषु श्रौतस्मार्तदोषाणि च ग्रहक्षयस्या विहिते जनाशौचं अग्निसाधयेति वैश्वेदेवादि कृतं तत्र श्रौतदोषः स्वयमेव तत्काले त्रा  
ता शुष्कान्तेन फलेन वा कार्यः स्मार्तहोमस्वयं गत्रको र श्रुत्यान्तेन कारण्यः स्वागस्तु स्वयं कर्तव्यः इदमपि धनोपश्रुतमहोमेति नाप्रिविद्धेन तेषां संध्य  
नामिध्यादानपर्यताया मानस्य नाशौचं तत्रार्धदानमंत्रमुच्चार्य कुर्यात् प्राणायामस्तु सप्तत्रयोऽप्यति भाजनं कृताकृत गायत्री जपाश्चाहसा मानसः ग्रहपति  
मितकस्त्रानश्राद्धादपि नाशौचं प्राच्यास्तु स्नानभाजनश्राद्ध दानादीनां निलसना च न तत्तेजुवति प्रमास्य श्वस्य २. ने च नाशौचं अन्यत् नैमित्तिकादि न  
भवति प्रयोगपातज्ञाते संकाशनिमित्तकस्त्रानादावपि नाशौचं प्रियुते यदि भोजनं कृते जननमप्राश्रयं तदा मुखच्छास्त्रं सागर्षिकं स्नानादिः तदा स्मृत्युक्तैः  
रात्राभोजनं सर्वत्र लेनेन त्रितरेजस्युत्तिराश्रयः अथ द्रव्यतः लवणमधु नीसपुष्प तल्लक्ष्णा ककाश्रुणादकदीरपि च तौषधजित नितल्लक्ष्णा ककाश्रुणादकदीरपि च तौषधजित  
ग्रामानेषु अशुभितानि हनुतुं प्रतिग्राह्ययोग्यं यत् रूपमाशौचं नास्ति परतः स्वाम्यतु रूपं स्वयमेव ग्राह्यं तदनुत्तयापरेभ्यश्च देवे न नाशौचं हस्तापादा पमयेत् तस्मा  
मितो वागितो देवशौचैः सप्तमितस्तु तत्कृष्य करणनदोषः अथ स्नानदोषः न संशयं प्रपद्येतेति शास्त्रमुल्लंघ्य महानदी तरणादी प्रवृत्तः स न्योत्रियते तस्य दाहाशौचा  
दिनकार्यं एवं शास्त्रविना कलहं रूपादि विवाहवहनानां च परार्थे प्राणपतिमाग रूप प्राणालक्षणा मन्त्रे सद्यः शौचं समाशौचं दुर्भिक्षेणाप्युपद्रवे इति उपद्रवो  
हतमारकः तन्मतानामिसर्थः तथा मुच्येतेनादौ नाशौचं आपद्यापि च कक्षायां सद्यः शौचं किपीयते इति या हवत्क्यात् तथा शास्त्रादुक्तं विना शास्त्रा त्रिविधो  
दकानाश को हंधत संशीचीनोका धिक्ता पाषाणादि करणकुसुतादी न भद्रपतना धेर्दुष्टिपर्वकं स्वच्छात्सधातकानां च न तत् तादृशत्सधातनच कोपा परादेशेन  
चित एवेकसाधनताभ्येणया तथा कौर्कदिदोषे ग्रहणपर्वकं सज्जहतानां च शक्या लोहं धेत न तद्भूतानां च परदारतस्य द्वेषा तस्य तितस्य च अभिचार शोभा  
दिहृतस्य च तथा गवादिहृतार्थे तच्छरणार्थे वा प्रवृत्तानां गौविप्रसर्पे नादिशं पीदादि पशुगज सरिसृप राजाहतादिहृतानां च विद्युत्तानां च दुष्टिपर्वकं चैव  
दिसंकाशं नातिभिर्दुष्टिपूर्वपि ग्रहे कृते तैर्हृतस्य च आतिपातकमुत्पातकानुपातकानां उपपातक संताभ्यासितो स्वकर्म हागिनो मातापितृयोतिस्वदू गामिनो ना  
ह्लि क धर्मिणां तिदित कर्म भ्यासितो पतिता सागितानपतिह सागितो सहधिकरो नाश्रमिणा हाकृच्छ्रप्रतिज्ञां पातकसंयोजकानां वेद बाह्यजिह्वधारिणां पारवं











